

Т.М.Пляченко

канд. пед. наук, доцент

Кіровоградський ДПУ

ім.Володимира Винниченка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА УЧНІВСЬКИХ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ

Автором статті розроблено комплекс професійних якостей майбутнього керівника учнівських оркестрів та інструментальних ансамблів. Проаналізовано його складові – особистісні якості, здібності, знання, навички, уміння. Ключові слова: професійна підготовка; професійні якості; знання, уміння, навички; учнівські музично-інструментальні колективи.

Автором статті розроблено комплекс професійних якостей майбутнього керівника учнівських оркестрів та інструментальних ансамблів. Проаналізовано його складові – особистісні якості, здібності, знання, навички, уміння. Ключові слова: професійна підготовка; професійні якості; знання, уміння, навички; учнівські музично-інструментальні колективи.

The author of the article is develop the complex of professional qualities of future leader of student's orchestras and instrumental bands. His constituents – personality qualities, capabilities, knowledges, skills, abilities are analysed. Keywords: professional preparation; professional qualities; knowledges, abilities, skills; student's musically-instrumental collectives.

Організація та успішність роботи шкільних музично-інструментальних колективів залежить від рівня фахової підготовки їхніх керівників. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями є складним динамічним процесом, який спрямований на формування в студентів: а) інтегрованої системи знань, умінь і навичок у галузі інструментального виконавства, методики роботи з оркестром (ансамблем), методики музичного виховання школярів; б) комплексу професійних якостей, необхідних для цього виду фахової діяльності; в) готовності їх реалізувати у практичній роботі з дитячо-юнацькими оркестрами та інструментальними ансамблями. Саме цей аспект професійної підготовки майбутнього вчителя музики в педагогічному університеті ще не знайшов належного наукового обґрунтування, що й визначило актуальність нашого дослідження.

Аналіз наукових публікацій показав, що окремі аспекти підготовки студентів до роботи з оркестрами та ансамблями вже

розглядалися в педагогічних і мистецтвознавчих працях (Ю.Бай, І.Барановська, П.Богонос, Т.Браніцька, В.Грищенко, М.Гуральник, В.Дряпіка, О.Льченко, Ж.Клименко, І.Лаптев, В.Лапченко, В.Лебедев, І.Маринін, О.Нежинський, О.Олексюк, В.Откидач, Л.Паньків, Я.Сверлок, С.Сондецькіс, М.Терлецький, В.Федоришин та ін.). Але комплекс професійних якостей керівника учнівських музично-інструментальних колективів, ще не розроблено.

Наявність цієї проблеми визначила завдання цієї роботи – на основі професійних функцій керівника учнівських музично-інструментальних колективів розробити узагальнюючу теоретичну модель фахівця даного профілю, визначити комплекс професійних знань, умінь і навичок, необхідних майбутньому вчителю музики для роботи з дитячими оркестрами та інструментальними ансамблями. Розглянемо окремі складові запропонованої нами моделі.

Особистісні якості. Риси характеру педагога, його манера поведінки та зовнішній вигляд – усе це має велике значення у виховній роботі. Керівник дитячого оркестрового колективу повинен оволодіти основами педагогічної майстерності, розвивати в собі здібності організатора й педагога, бути компетентним музикантом і диригентом, постійно удосконалювати власну професійну майстерність.

В оркестровому виконавстві значення диригента як художника-інтерпретатора і натхненника колективу безперечно. Його виразний погляд (застережливий, підбадьорюючий, заохочувальний, вдячний) сприймається миттєво і знаходить втілення у грі юних музикантів. Очі диригента – дзеркало, яке відображає внутрішній стан людської душі, – своєю гіпнотичною силою здатні нагадати і викликати бажаний емоційний стан, зацікавити творчістю і повести за собою найбільший виконавський колектив. Лише спільна діяльність диригента й оркестру створює яскраве мистецтво, яке захоплює самих виконавців і вражає слухачів.

Вимогливість керівника треба поєднувати з доброзичливістю, спостережливістю й уважним ставленням до своїх вихованців. Тому ефективність роботи керівника дитячого музично-інструментального колективу залежить від дотримання ним наступних педагогічних умов: повага та шанобливе ставлення до кожного оркестранта; знання дитячої психології; вивчення індивідуальних особливостей та рівня загального музичного розвитку учасників колективу; врахування їхніх вікових можливостей та естетичних смаків; максимальний розвиток

природних музичних здібностей учнів; формування правильних ціннісних орієнтацій у сфері музичного мистецтва.

Авторитет керівника (диригента) залежить від його педагогічного таланту, рівня професійної підготовки і загальної культури, такту, терпіння, вимогливості до себе і до всіх учасників оркестру, вміння прислухатися до думки виконавців. Форма його спілкування з оркестром повинна бути коректною, спокійною і діловою.

Здібності: організаторські (здатність до організації різних форм роботи з оркестрантами – індивідуальної, групової, колективної; здатність готувати і проводити різноманітні виховні й культурно-просвітницькі заходи); конструктивні (забезпечують можливість добирати, систематизувати й адаптувати музичний матеріал для роботи з певним складом виконавців; здатність планувати роботу колективу); творчі (дозволяють створювати оригінальні варіанти інтерпретації музичних творів та втілення її в диригентських жестах і звучанні оркестру чи ансамблю; здатність до аранжування, обробки, перекладення, інструментування музичних творів; застосування елементів композиції); музичні (природний музичний слух – мелодичний, гармонічний, ритмічний, тембровий; музична пам'ять; відчуття динаміки й агогіки; миттєва реакція; координація зорового сприйняття, слухової уяви та мануальної техніки; спроможність одночасно чути й аналізувати звучання всіх оркестрових партій); дидактичні (дають можливість керівникові спрямовувати свою діяльність на творчий розвиток кожного учасника колективу засобами колективно-інструментального виконавства; здатність формувати в учнів знання, уміння й навички у галузі музичного мистецтва); виховні (забезпечують можливість виховання в учнів культури поведінки, навичок творчого спілкування, артистизму та сценічної майстерності, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій); дослідницькі (спонукають до експерименту, пошуку й упровадження в практику нестандартних методів і прийомів роботи з колективом; дозволяють досліджувати науково-методичні основи оркестрово-ансамблевого виконавства, аналізувати й узагальнювати досвід роботи провідних музичних колективів і диригентів); комунікативні (забезпечують можливість передачі необхідної інформації як вербальним способом, так і засобом диригентських жестів; взаємодія керівника з окремими виконавцями,

оркестровими групами та всім колективом; здатність до навіювання і вольового впливу на вихованців).

Знання: концептуальних положень загальної мистецької освіти та програмних вимог з музичного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів; професійних вимог до керівника шкільного оркестру (інструментального ансамблю); змісту фахових дисциплін (психолого-педагогічного, музично-теоретичного, інструментально-виконавського, диригентсько-хорового циклів, методики музичного виховання); специфіки гри на різних оркестрових інструментах; методики індивідуального, групового і колективного навчання гри на музичних інструментах; психологічних особливостей оркестрово-ансамблевого виконавства; основних форм організації інструментального музикування школярів; особливостей музично-просвітницької діяльності; методики роботи з учнівськими колективами загальноосвітніх і мистецьких навчальних закладів, позашкільних установ; принципів класифікації музичних інструментів; критеріїв класифікації оркестрів та інструментальних ансамблів; різноманітного за стилевими і жанровими ознаками музичного матеріалу (технічного і художнього), придатного для роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами; принципів добору репертуару для оркестрів та інструментальних ансамблів з урахуванням рівня музичної підготовки, вікових особливостей і фізичних можливостей виконавців; методів аналізу партитур (музично-теоретичного, художньо-виконавського); специфіки читання оркестрових партитур за фортепіано; основ аранжування та інструментування музичного матеріалу для певного складу виконавців; сучасних комп'ютерних технологій.

Навички: музично-теоретичні (визначення форми й тонального плану твору, фактури викладу матеріалу, особливостей оркестрування, засобів музичної виразності, прогнозованих виконавських труднощів); слухові (внутрішньослухова уява звучання музичного твору в процесі аналізу партитури; визначення за допомогою функціонального слуху недоліків виконання); інструментальні (вільне володіння одним або кількома оркестровими інструментами; виразний показ прийомів гри на певному оркестровому інструменті; навички читання оркестрових партитур за фортепіано); диригентські (володіння елементами диригентського замаху; правильне відтворення в диригентському жесті ритмічного

рисунку в різних метричних схемах; вільний розподіл функцій рук; володіння диригентськими штрихами й різними типами звуковедення; свобода диригентських рухів, їх графічна ясність і художня доцільність); комплексного виконавства (репетиційна техніка – ілюстрація голосом деяких партій з одночасним диригуванням і зоровим охопленням основних елементів оркестрової партитури; одночасний спів однієї оркестрової партії та вибіркового виконання на фортепіано інших партій; гра однією рукою фрагментів оркестрової партитури з одночасним диригуванням іншою рукою); інструментування (перекладення та інструментування творів, написаних для іншого складу виконавців; обробка та аранжування музичного матеріалу; застосування елементів композиції); комп'ютерного аранжування та звукозапису.

Уміння: поєднувати різні види професійної діяльності (науково-методичну, організаційну, навчально-виховну, музично-виконавську, культурно-просвітницьку); організувати в навчальному закладі роботу різноманітних інструментальних гуртків (оркестрів, ансамблів, солістів); планувати роботу музичного колективу відповідно до завдань виховної роботи навчального чи позашкільного закладу; визначати оптимальний для даного складу виконавців варіант поєднання різних форм навчання (індивідуальної, групової, колективної); добирати й систематизувати навчальний матеріал з урахуванням віку, загального музичного розвитку й виконавських можливостей учнів; визначити найбільш ефективні методи роботи в колективі, органічно поєднувати музично-теоретичну підготовку оркестрантів з практикою гри на музичних інструментах; правильно визначати музичні здібності та індивідуально-психологічні особливості учасників колективу з метою добору раціональних методів і прийомів навчання гри на музичних інструментах; знаходити нестандартні ефективні засоби вирішення педагогічних і художньо-виконавських завдань; створювати на заняттях та під час концертних виступів сприятливий психологічний клімат і обстановку творчого піднесення, що дозволить оркестрантам максимально розкрити свої музичні здібності; правильно планувати самостійну підготовку до репетицій і концертних виступів (підготувати цікаву для дітей музично-історичну та музично-теоретичну інформацію; визначити виконавські завдання в процесі опрацювання партитури оркестрового твору; прогнозувати оркестрові та диригентські труднощі; проектувати

різні педагогічні ситуації тощо); аналізувати й оцінювати власні педагогічні дії та діяльність учнів, звучання окремих оркестрових груп, солістів і всього колективу в цілому; систематично вдосконалювати власні науково-методичні, музично-теоретичні та інструментально-виконавські знання і навички.

Такий поділ комплексу професійних якостей керівника учнівського музично-інструментального колективу на окремі складові є умовним, тому що в практичній діяльності вони органічно поєднуються і доповнюють одна одну, утворюючи єдину систему.

Дослідження процесу музично-інструментальної підготовки студентів мистецьких факультетів уможливило зробити наступні висновки: формування означених професійних якостей має здійснюватися на засадах міжпредметної взаємодії, взаємообумовленості теоретичного і практичного аспектів фахового навчання, впровадження інтегративного спецкурсу з методики роботи з музично-інструментальними колективами.

Список використаних джерел

1. Оркестровий клас (камерний оркестр): Програма навчального курсу для студентів мистецького факультету педагогічного університету / Укл. Пляченко Т.М. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 36 с.
2. Пляченко Т.М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами: Навчальна програма з спецкурсу для студентів мистецького факультету педагогічного університету (Спеціальність: 6.010100 – Педагогіка і методика середньої освіти. «Музична педагогіка і виховання»). Спеціалізація: «Художня культура». Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр). – Кіровоград:РВВ КДПУ імені В, Винниченка, 2008. –28 с.

*А.М.Пригодій,
Чернігівський ДПУ
імені Т.Г. Шевченка*

**ПРИНЦИПИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглядаються основні принципи адаптації студентів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності в освітніх закладах, а також розкривається закономірності процесу професійної адаптації